

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на ОНС „доктор“ по област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.8. Икономика, докторска програма: „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси).

Рецензент: проф. д.н. Божидар Виолинов Божинов, катедра „Финанси и кредит“, Стопанска академия „Д.А. Ценов“, Свищов, професор по научна специалност 05.02.05 „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“

Автор на дисертационния труд: докторант Захарина Руменова Томова (D010221295), редовна форма на обучение по докторска програма „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“ (Финанси) към катедра „Финанси и кредит“ в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Тема на дисертационния труд: „Финансово управление и проектни измерения на фолклорните фестивали като специални туристически събития“

На основание чл. 71 и 73 от Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д.А. Ценов“ и Заповед № 1371/22 декември 2025 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов съм определен за рецензент по процедура по защита на дисертационен труд на тема „Финансово управление и проектни измерения на фолклорните фестивали като специални туристически събития“ с автор Захарина Руменова Томова, кандидатстващ за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ по област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.8 „Икономика“, докторска програма: „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси).

Настоящата рецензия е изготвена съобразно изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, свързания с него Правилник за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д.А. Ценов“.

Нормативните изисквания за дисертационния труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ са налични в чл. 27 на Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България и чл. 68 на Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д.А. Ценов“, според които:

(1) Дисертационният труд трябва да съдържа научни или научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Дисертационният труд трябва да показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания.

(2) Дисертационният труд трябва да бъде представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на първичното звено. Дисертационният труд трябва да съдържа: заглавна страница; съдържание, увод; изложение; заключение - резюме на получените резултати с декларация за оригиналност; библиография.

Чл. 72, т. 4 на Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д.А. Ценов“ предполага и изискването за покриване на минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

Изходен пункт за рецензията са:

1. Дисертационен труд „Финансово управление и проектни измерения на

фолклорните фестивали като специални туристически събития” в обем от 219 страници. Приемам общия обем като достатъчен за изясняване на авторската теза.

2. Списък с публикациите на кандидата по темата, включващ следните публикации:

1. Томова, З., (2024). **Ефекти от провеждането на международни фестивали.** Научен атлас, 2024, брой 8 [Онлайн] URL: <https://scientificatlas.com/article/analiz-na-vidovete-organizatsii>. ISSN 2738-7518. scientificatlas.com
2. Томова, З. (2023). **Анализ на проблемите на организирането и финансирането на международни фестивали.** Кръгла маса „ГЛОБАЛНА ИКОНОМИКА И БИЗНЕС“, посветена на 30 години катедра „МИО“, Сборник доклади – Свищов, 29 септември 2023 г., с. 26-35, АИ Ценов, ISBN 978-954-23-2421-8
3. Томова, З. (2023). **Проблеми при финансиране на фестивалите в условия на криза.** Юбилейна международна научнопрактическа конференция „ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСИТЕ И СТОПАНСКАТА ОТЧЕТНОСТ В УСЛОВИЯТА НА МНОЖЕСТВЕНИ КРИЗИ“. Сборник доклади. ISBN 978-954-23-2426-3 (print) ISBN 978-954-23-2427-0 (online) DOI <https://doi.org/10.58861/tae.cf.9789542324270>

3. Списък с приноси, включващ 3 дефинирани приноса, а именно:

Първо. (Научно-теоретичен принос) Изградена е концептуална рамка на фолклорните фестивали като специфичен тип събитийни туристически прояви, при която фестивалът се разглежда не само като културен акт, а като икономическа, социална и комуникационна система с измерими ефекти върху регионалното развитие. Тази постановка разширява класическите разбирания за ролята на събитийния туризъм в съвременната културна икономика. Разработен е интегративен теоретичен модел на взаимодействие между култура, туризъм и регионално развитие, в който фолклорните фестивали се позиционират като медиатор между локалната идентичност и националната туристическа политика. Моделът обосновава връзката между нематериалното културно наследство и устойчивия туристически продукт..

Второ. (Научно-теоретичен принос) Предложен е алгоритъм за стратегическо планиране и управление на културни и фолклорни събития, включващ последователни етапи: анализ на потенциала, формулиране на цели, осигуряване на ресурси, изпълнение и оценка на резултатите. Алгоритъмът е приложен както за общинско, така и за неправителствено управление на културни проекти. Разработена е система от критерии и показатели за мониторинг на устойчивото развитие на туристическите дестинации чрез фестивални прояви. Методиката включва количествени и качествени индикатори за измерване на социалното въздействие, културната ефективност и икономическата резултатност, което я прави ценен инструмент за публичните институции и научните изследвания в областта.

Трето. (Научно-приложен принос) Създаден и приложен е анкетен инструментариум за изследване на социално-икономическите и културните ефекти на фолклорните фестивали, който е използван три последователни години (2023-2025) при проучването на фестивала „Харизмата на хорото“ - Свищов. Изградена е надеждна база данни за оценка на нагласите на участниците във фестивала. Разработени са и приложени модели за анализ и прогнозиране на фестивалните процеси чрез статистически и икономико-математически методи, включително тестове за доказване на хипотези, непараметрични проверки и

логистично моделиране. Резултатите доказват наличието на значими зависимости между типа организация, начина на финансиране и обществената подкрепа, като по този начин се осигурява научно обоснована основа за управленски решения и заключения за финансовата обезпеченост, обвързаността с регионалната социална, икономическа и историческа дадености, възприемането на фолклорния фестивал като туристическо събитие, и развитието на културната политика в България. Предложена е технология за създаване и прилагане на мониторинг на устойчивото развитие на туризма в туристическите дестинации, която отчита глобалните критерии за устойчиво развитие на туризма, препоръчани от Световната организация на туризма. Въз основа на тях се предлагат адаптирани критерии, приложими за нашата страна. Разработените за всеки критерий „индикатори за състояние“ и „управленски показатели“ се основават на събрани статистически данни и механизми за управление, определени с нормативни актове.

4. **Автореферат** в обем 34 стр.

5. **Справка за изпълнение на минималните национални изисквания и публикации по дисертационния труд**, с посочени 3 публикации, позволяващи набирането на 30 точки по националните изисквания.

6. **Списък на участията на докторанта в научни форуми**, с посочени участия в 4 научни форума, а именно:

1. Участие в уебинар на тема: Обучение по икономика на студенти от три поколения – нагласи на преподаватели и обучаеми“, организиран в изпълнение на проект №5-2023 „Предизвикателства и възможности пред дигиталното обучение по икономика на поколение Z“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност, 6 ноември 2023 г. в СА „Д. А. Ценов“.
2. Участие в уебинар на тема „Приложение на Gephi за анализ на социалните мрежи“, 26.01.2024 г. в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.
3. Участие в Уебинар на тема: „Потенциал на Big Data и IoT за изграждане на бизнес интелигентна среда“ на 31.10.2024 г. по ИП № 2-2023 “Изследване на потенциала на Big Data и IoT за изграждане на бизнес интелигентна среда” в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.
4. XX Национален конкурс „Млад икономист – 2024” Съюза на икономистите в България под надслов „Гласът на младите за силна икономика”, на тема „Дигитални умения и изкуствен интелект”, 17.06.2024 г.

Докторантката е представила материалите, които са формално изискуеми за кандидатстването за образователната и научна степен „доктор“.

В изпълнение на задълженията ми като **рецензент** представям следните констатации и заключения:

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационен труд „**Финансово управление и проектни измерения на фолклорните фестивали като специални туристически събития**” в обем от 219 страници. Приемам общия обем като достатъчен за изясняване на **авторската теза**. Заглавието напълно отговаря на съдържанието на изследването.

Предметът на дисертацията е формулиран като „**съвкупността от организационно-икономически и управленски отношения, които осигуряват устойчивото развитие на туризма и на туристическите територии**“.

За написването на дисертацията са използвани **121 литературни източника**, от които 33 са на английски, 55 на руски и 33 на български език. Използваните източници са тематично свързани с разработваната тема и надлежно ползвани в дисертационния труд и по моя преценка са използвани коректно.

В структурно отношение дисертацията е изградена стройно и логично – три глави, въведение и заключение, и допълнителни приложения. Според мен структурата на дисертацията, балансът между частите, и най-вече тяхното съдържание ни представят докторантката като изключително съвестен изследовател.

Първа глава е озаглавена **„СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ И ПРОЕКТНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ФЕСТИВАЛИТЕ КАТО СПЕЦИАЛНИ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪБИТИЯ“** и в нея е направен критичен преглед на достиженията в специализираната литература в областта на изследваната проблематика. Особено внимание в дисертацията е отделено на събитийния туризъм и неговите проектните измерения. Анализирани са потенциалът на фолклорните фестивали като специални туристически събития.

Втора глава **„ФОЛКЛОРНИТЕ ФЕСТИВАЛИ В КОНТЕКСТА НА РЕГИОНАЛНИЯ ТУРИЗЪМ - ФИНАНСОВИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ“** акцентира върху възможностите за развитието на туристическа дестинация чрез фолклорен туризъм. В този аспект се представя алгоритъм за разработване на регионална стратегия за развитие на фолклорен туризъм, съчетан с приложим инструментариум за мониторинг на устойчивото развитие на туристическите дестинации. Отделено е внимание и на възможностите за моделиране на туристическите дейности чрез използване на съобразен с тяхната специфика икономико-математически апарат и приложими информационни технологии.

Третата глава **„ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРОЕКТНОТО И ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ФОЛКЛОРЕН ФЕСТИВАЛ ПО ПРИМЕРА НА ФЕСТИВАЛА НА ХОРОИГРАЛЦИТЕ „ХАРИЗМАТА НА ХОРОТО“ - СВИЩОВ“** представя възникването и развитието на авторския проект за фолклорен фестивал - Фестивалът на хороигралците „Харизмата на хорото“, включен в Културния календар на Община Свищов, с Решение № 46/19.12.2019 г. на Общински съвет при община Свищов, Протокол № 4. Представени са проектните измерения на създадения фолклорен фестивал, с особен акцент върху финансовото управление и възможностите за минимизиране на рисковете. Представен е задълбочен анализ на резултатите от анкетно проучване на фолклорен фестивал „Харизмата на хорото“ - Свищов (2023 - 2025 г.), като са формулирани основни изводи и на тази основа са направени препоръки за развитие на политиките в сферата на фолклорните фестивали и регионалния туризъм.

Приемам структурата (и съответстващата ѝ логика на изследване) за напълно приложими към изследваната проблематика, а поднесените оценки и изводи - точни и коректно (личностни) формулирани.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Темата на изследването е дисертабилна, актуална и значима от теоретична и практическа гледна точка. Заглавието на дисертацията - **„Финансово управление и проектни измерения на фолклорните фестивали като специални туристически събития“** отговаря напълно на съдържанието. За актуалността на тематиката авторката дава убедителни доказателства на с. 3-4, което ми позволява да потвърдя, че темата е оригинална и актуална.

Обект на изследване на дисертационния труд са фолклорните фестивали като специални туристически събития. Предметът на изследване е фокусиран върху съвкупността

от организационно-икономически и управленски отношения, които осигуряват устойчивото развитие на туризма и на туристическите територии. *Обектът и предметът са формулирани правилно на с. 4.*

Основната изследователска теза е, че „Фолклорният фестивал е специално туристическо събитие, чието ефективно проектно и финансово управление го трансформира в устойчив инструмент за стимулиране и въздействие върху местната икономика, социалното привличане и регионалната разпознаваемост през призмата на националната култура.“ (с. 5).

Целта на дисертацията е: да се изследва финансовото управление и проектите измерения на фолклорните фестивали като специални туристически събития. Правилно са разписани и съответстващите основни изследователски задачи (с. 4). **Намирам** целта и основните задачи за **правилно формулирани** и предоставящи достатъчно възможности за изводи и препоръки.

Основният изследователски подход, който е използван при провеждането на дисертационното изследване, е *системният подход*, който е съчетан с други изследователски методи и научни инструменти като: статистическо проучване, синтез, индукция, дедукция, литературен обзор, ретроспективен анализ на данни, графично моделиране, анкетно проучване. За обработка на данните и извеждането на аналитичните резултати са използвани следните софтуерни решения: Microsoft Excel, програмни модули на Python и R за обработка и представяне на кръстосан анализ между първичните данни. За илюстриране на резултатите и постигане на по-добра прегледност в изследването се включват таблици и графични изображения.

Описани са коректно ограничителните рамки (с. 5), а именно: В дисертационния труд фолклорният фестивал се представя като проект, който ще бъде реализиран, с обхват на всички дейности по организацията му като специално туристическо събитие. В тази връзка приложимостта на финансовото управление и проектите измерения на фолклорния фестивал се представя в организационен аспект като част от процеса по вземане на решения за повишаване на ефективността, устойчивостта и конкурентоспособността му като специално туристическо събитие, и за максимизиране на неговия принос към развитието на туристическата дестинация. Извън обхвата на изследването остава формата на фолклорния фестивал като проектно предложение за финансиране по програмите на Европейския съюз, респективно финансовото му управление.

Източниците на анализирани данни са публични данни, както и Емпирично изследване на проектното и финансовото управление на фолклорен фестивал на хороигралците „Харизмата на хорото“ - Свищов.

Общото ми мнение относно дисертационния труд е, че авторката ясно и точно е дефинирала своите виждания и идеи и в рамките на дисертацията е успяла да аргументира и защити своите виждания. Направено е разграничение на достиженията на научната мисъл до този момент и авторския принос по изследваната проблематика.

Представената дисертация е в обем 219 страници, структурирани в три взаимно свързани и надграждащи се глави. Считаю, че обемът на изследването е достатъчен докторанта да развие и защити своето виждане по изследваната проблематика.

В подкрепа на изложението в дисертацията са оформени 4 таблици, 12 фигури и 21 таблично-диаграмни интерпретации на данни, които са с достатъчна висока степен на информативност и са пряко свързани с излаганата теза и виждания на докторанта.

Дисертационният труд е написан на разбираем език с коректно ползване на специализираната научна терминология по проблематиката. Не се забелязва наличие на значителни отклонения от тезите в изложението, повторения на виждания и пасажки, както и наличие на логически противоречия и съразмерност на частите. Изчисленията в дисертацията се базират на утвърдени математически и статистически подходи и модели, които

коректно и уместно са приложени към анализирания данни.

Дисертацията е проверена чрез системата тип „Антиплагиат“, според която тя се характеризира с индекс на сходност в допустимите за научните изследвания нива, което е независимо потвърждение, че автора се е придържал стриктно към правилата за научна етика при създаването на научни изследвания, като коректно е цитирал използваните литературни източници.

Изследванията и достиженията на автора са станали достойни на заинтересованата аудитория чрез 3 специализирани публикации по темата - 1 статия и 2 доклада. Публикациите отразяват важни аспекти на дисертацията и нямат припокриване една с друга, т.е. нямаме наличие на публикуване на един и същ материал под различни имена в различни списания.

По отношение на научните и научно-приложни приноси - в дисертацията са налични такива и според мен те са лично дело на автора.

По отношение на изпълнението на минималните национални критерии за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“, към дисертацията е приложена справка за публикациите, от която е видно, че са покрити минималните национални изисквания в тази област.

По отношение на обема и съдържанието на автореферата, считам, че той е в достатъчен обем и коректно, пълно и точно отразява в резюме съдържанието и достиженията в дисертационното изследване на автора.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Представената за рецензиране дисертация представлява завършен научен труд по темата „**Финансово управление и проектни измерения на фолклорните фестивали като специални туристически събития**“. В рамките на проведеното изследване, авторът достига до заключение и надграждания, обособени в рамките на 3 приноса, посочени в приложения автореферат.

Сред авторските достижения можем да откροим:

- Представено е авторско виждане за фолклорните фестивали като специфичен тип събитийни туристически прояви, при която фестивалът се разглежда не само като културен акт, а като икономическа, социална и комуникационна система с измерими ефекти върху регионалното развитие, като на тази база е предложен интегративен теоретичен модел на взаимодействие между култура, туризъм и регионално развитие, в който фолклорните фестивали се позиционират като медиатор между локалната идентичност и националната туристическа политика.
- Предложен е авторски алгоритъм за стратегическо планиране и управление на културни и фолклорни събития, включващ: анализ на потенциала, формулиране на цели, осигуряване на ресурси, изпълнение и оценка на резултатите, с целево използване за нуждите на общинско и/или за неправителствено управление на културни проекти. Като част от него е представена и система за мониторинг на устойчивото развитие на туристическите дестинации чрез фестивални прояви, включваща количествени и качествени индикатори за измерване на социалното въздействие, културната ефективност и икономическата резултатност.
- Осъществено е апробиране на авторов е анкетен инструментариум за изследване на социално-икономическите и културните ефекти на фолклорните фестивали (2023-2025) при проучването на фестивала „Харизмата на хората“ – Свищов, като е доказано наличието на значими зависимости между

типа организация, начина на финансиране и обществената подкрепа. Предложеният инструментариум може ефективно да се използва като основа за вземане на управленски решения за финансовата обезпеченост, обвързаността с регионалната социална, икономическа и историческа дадености и развитието на културната политика в България чрез фолклорния фестивал като туристическо събитие, както и за подпомагане на устойчивото развитие на туризма, отчитайки регионалните специфики у нас.

Лично на мен не ми е известно дали предложените от автора идеи и резултати са намерили отзвук и признание в специализираната научна литература

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

В науката никога не съществува изследване, за което да можем да кажем че е окончателно завършено и няма потенциал за бъдещо развитие и усъвършенстване. Същото се отнася и за настоящия дисертационен труд.

Определено дисертацията би подобрила своите качества, ако авторката беше разширила обхвата проведеното от нея изследване и към други фолклорни фестивали, както у нас, така и в чужбина.

Към докторантката имам следните допълнителни въпроси, свързани с тематиката на проведеното от него изследване:

1. Как оценявате степента на институционализация на държавна и общинска подкрепа при организирането и провеждането на фолклорните фестивали като специални туристически събития, като част от развитието на регионалните общности и регионалната икономика?
2. До каква степен разработената от Вас методика е приложима и за финансовото управление на специалните туристически събития като цяло?

V. Обобщено заключение и становище.

Общото ми становище е: авторката е разработила дисертация, която има ясно формулиран проблем, цел и задачи, предполагащи научно изследване; дисертацията е доказателство, че **Захарина Руменова Томова** познава научната литература и научните постижения в тази научна област, открила е значими проблеми, систематизирала е изследваната проблематика, правилно е интерпретирала резултатите от научното изследване, оформила ги е и ги е представила разбираемо и логично. Дисертационният труд съдържа научни или научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и показва, че кандидатката притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания.

Това е основание да дам своята подкрепа чрез положителна оценка на дисертационния труд на Захарина Томова, и да препоръчам на членовете на научното жури по процедура по публична защита на дисертационен труд на тема „Финансово управление и проектни измерения на фолклорните фестивали като специални туристически събития”, да присъдят на докторант Захарина Руменова Томова образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 3.8. Икономика, по научна специалност 05.02.05. „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка” (Финанси).

Дата: 14.01.2026 г.

Свищов

Рецензент:

(проф. д.н. Божидар Божинов)